6. Värde och arbete

Medborgare! Jag har nu kommit fram till en punkt, där jag måste ge mig in på en faktisk framställning av frågan. Jag kan inte lova att göra detta på ett särdeles tillfredsställande sätt, emedan jag då skulle bli tvungen att behandla den politiska ekonomin i hela dess vidd. Jag kan som fransmannen säger endast "effleurer la question", endast beröra frågans viktigaste punkter.

Den första fråga, som vi måste ställa, är: Vad är en varas *värde*? Hur bestämmes det?

Vid första anblicken skulle det kunna tyckas, att en varas värde är något fullständig *relativt*, som inte kan bestämmas, utan att den ena varan betraktas i sitt förhållande till alla andra varor. När vi talar om en varas värde, bytesvärde, så menar vi i själva verket de proportionella mängder, i vilka den utbytes mot alla andra varor. Men då uppstår frågan: Hur regleras de proportioner, i vilka varorna utbytes mot varandra?

Vi vet av erfarenhet, att dessa proportioner varierar i det oändliga. Låt oss ta en enda vara, t.ex. vete, så skulle vi finna att ett quarter vete kan utbytas mot olika varor i nära nog oräkneliga proportionsgrader. Och det oaktat måste denna varas värde - *då detta ständigt förblir detsamma*, oavsett om det uttryckes i siden, guld eller vilken som helst annan vara - vara något som är skilt och oavhängigt från dessa *olika bytesproportioner*, i vilka den utbytes mot andra artiklar. Det måste vara möjlig att uttrycka det i en form, som är helt skild från dessa olika jämförelser med olika varor.

Om jag vidare säger, att ett quarter vete utbytes mot järn i en viss proportion eller att värdet av ett quarter vete uttryckes i en viss mängd järn, så säger jag, att vetets värde och dess motsvarande värde i järn är lika med *något tredje* ting, som varken är vete eller järn, då jag ju antar, att de uttrycker samma storhet i två skilda former. Vart och ett av dem, såväl vetet som järnet, måste därför - oberoende av allt annat - kunna reduceras till detta tredje ting, som utgör deras gemensamma måttstock.

För att belysa denna punkt skall jag ta ett mycket enkelt geometriskt exempel till hjälp. Om vi skall jämföra ytinnehållet i trianglar av de mest skilda former och storlekar, eller om vi skall jämföra trianglar med kvadrater eller vilken som helst annan rätvinklig figur, hur går vi då tillväga? Vi reducerar ytinnehållet i en triangel vilken som helst till ett uttryck, som är helt skilt från dess synliga form. Då vi av triangelns natur funnit, att dess ytinnehåll är lika med hälften av det tal man får då man multiplicerar dess bas med dess höjd så kan vi nu jämföra de olika värdena av alla slags trianglar och alla rätlinjiga figurer med varandra, eftersom de alla kan upplösas i ett visst antal trianglar.

På samma sätt måste man gå tillväga, då det gäller varornas värden. Vi måste vara i stånd att reducera dem alla till en formel, som är gemensam för dem alla, i det vi endast skiljer dem åt

efter den proportion, i vilken de innehåller detta samma mått.

Då varornas *bytesvärde* blott är dessa tings *samhälleliga funktioner*och inte har något att göra med deras *naturliga egenskaper*, måste vi först fråga: Vad är alla varors gemensamma *samhälleliga substans*? Det är *arbetet*. För att en vara skall framställas måste en bestämd mängd arbete nedläggas på densamma eller arbetas in i densamma. Och jag säger inte bara *arbete* utan *samhälleligt arbete*. Den som producerar ett föremål för sitt eget omedelbara bruk, för att själv konsumera det, framställer visserligen en *produkt*, men ingen *vara*. Som självförsörjande producent har han ingenting att göra med samhället. Men för att producera en vara, måste han inte bara producera en artikel, som tillfredsställer något samhälleligt behov, utan hans arbete måste vara en beståndsdel eller en bråkdel av den av samhället använda totala arbetssumman Det måste vara underordnat*arbetsdelningen inom samhället*. Det är ingenting utan de övriga delarna av arbetet och måste å sin sida *komplettera* dem.

Om vi betraktar *varorna som värden*, så ser vi dem uteslutande under denna enda synpunkt som *realiserat*, *fixerat* eller - om ni så vill -*kristalliserat samhälleligt arbete*. I detta avseende kan de blott *skilja*sig från varandra därigenom, att de utgör större eller mindre mängder arbete, såsom exempelvis att en större mängd arbete användes på en sidennäsduk än på en tegelsten. Men hur mäter man *arbetsmängden*? Alltefter den tid, *som arbetet varar*, i det man mäter arbetet i timmar, dagar o.s.v. För att använda denna måttstock måste man naturligtvis reducera allt slags arbete till genomsnittligt eller enkelt arbete och göra detta till måttenhet.

Vi kommer därför till följande slutsats. En vara har ett *värde*, emedan den är en *kristallisering av samhälleligt arbete*. Dess värdes *storlek*eller dess *relativa* värde är beroende av den större eller mindre mängd samhällelig substans, som den innehåller, d.v.s. av den relativa mängd arbete, som är nödvändig för att producera den.*Varornas relativa värden* bestämmes därför av de *respektive mängder*eller *summor av arbete*, *som använts på dem*, *som förverkligats*,*fixerats i desamma*. *Motsvarande* mängder varor, som kan framställas*på samma arbetstid*, är *lika*. Eller en varas värde förhåller sig till en annan varas värde, som den i den ena fixerade arbetsmängden förhåller sig till den i den andra fixerade arbetsmängden.

Jag förmodar, att många av er kommer att fråga: Råder det då faktiskt en så stor eller överhuvudtaget någon skillnad mellan bestämmandet av varornas värde på grund av lönerna och deras bestämmande genom de relativa, för deras framställning nödvändiga*arbetsmängderna*? Man måste emellertid ha klart för sig, att arbetets*betalning* och arbetets *mängd* är helt skilda saker. Låt oss t.ex. anta att *lika mängder arbete* fixeras i ett quarter vete och ett uns guld. Jag använder detta exempel därför att Benjamin Franklin använde det i sin första essay, som publicerades 1729 under titeln: "*A Modest Inquiry into the Nature and Necessity of a Paper Currency*" [En kortfattad

undersökning av en pappersmyntfots natur och nödvändighet], i vilken han som en av de första upptäckte värdets verkliga natur. Vi antar alltså, att ett quarter vete och ett uns guld är*samma värden* eller *ekvivalenter*, emedan de utgör *kristalliseringen av lika mängder genomsnittligt arbete*, så och så många dagars och så och så många veckors i dem båda fixerat arbete. Hänvisar vi på något sätt till lantarbetarnas och gruvarbetarnas *löner*, då vi på så sätt bestämmer det relativa värdet för guld och säd? Inte det ringaste. Vi lämnar den frågan fullständigt öppen, *hur* deras dags- eller veckoarbete betalats eller rentav om lönearbete överhuvudtaget använts. Om så varit fallet, så kan lönerna ha varit mycket olika. Den arbetare, vars arbete realiserats i ett quarter vete, har för detta kanske fått endast två bushel, den i gruvan sysselsatta arbetaren däremot hälften av ett uns guld. Eller om man antar, att deras löner är lika, så kan dock dessa avvika i alla möjliga proportioner från värdena på de varor de framställt. De kan uppgå till hälften, en tredjedel, en fjärdedel, en femtedel eller till någon annan proportionell del av detta quarter vete eller av detta uns guld. Deras *löner* kan naturligtvis inte*överstiga* värdena av de varor de producerat, inte vara *högre* än de, men de kan i alla möjliga grader vara *lägre*. Deras *löner begränsas*genom produkternas *värde*, men för *deras produkters värden* drar lönerna inga gränser. Huvudsaken är emellertid att värdena, de relativa värdena på exempelvis säd och guld, fastställes utan varje hänsyn till värdet på det därvid använda arbetet, d.v.s. *lönerna*. Att bestämma varuvärdena med tillhjälp av de *relativa arbetsmängder*,*som fixerats i dem* är därför något helt annat än den tautologiska metoden att bestämma varuvärdena med tillhjälp av arbetets värde eller genom *lönerna*. Denna punkt kommer emellertid under loppet av vår undersökning att ytterligare belysas.

Vid beräkningen av en varas bytesvärde måste vi till den *senast använda* arbetsmängden ytterligare tillägga den arbetsmängd, som*förut* nedlagts i varans råmaterial, och det arbete som använts på de redskap, verktyg, maskiner och byggnader, som medverkat vid detta arbete. Så till exempel är värdet av en viss mängd bomullsgarn kristalliseringen av de arbetsmängder, som tillagts bomullen under spinneriprocessen, vidare den tidigare i själva bomullen realiserade arbetsmängden, de arbetsmängder som döljer sig i kol, oljor och andra använda hjälpmedel, den i ångmaskinen, spindlarna, fabriksbyggnaderna o.s.v. fixerade arbetsmängden. De egentliga produktionsmedlen, såsom verktyg, maskineri och byggnader användes ständigt på nytt för en längre eller kortare tid under upprepade produktionsprocesser. Om de skulle förbrukas på en gång liksom råmaterialet, så skulle hela deras värde genast överföras på varorna, som de hjälper till att producera. Men då exempelvis en spindel blott undan för undan förbrukas, så gör man en genomsnittsberäkning, grundad på dess genomsnittliga livslängd, dess genomsnittlig utnötning eller förbrukning under en viss tid? Låt oss säga en dag. På detta sätt beräknar vi, hur mycket av spindelns värde som överförs till det dagligen spunna garnet, och därigenom hur mycket av den totala arbetsmängden exempelvis i ett pund garn, som kommer från den arbetsmängd, som tidigare nedlagts i spindeln. För vårt föreliggande syfte är det inte nödvändigt att vi längre uppehåller oss vid denna punkt.

Det kunde tyckas, att om en varas värde bestäms genom den*arbetsmängd*, *som användes för att framställa densamma*, så skulle därav följa, att ju latare och oskickligare någon är, desto värdefullare blir den av honom framställda varan, emedan dess framställning kräver en motsvarande längre arbetstid. Detta vore emellertid ett bedrövligt misstag. Ni minns, att jag använde uttrycket "*samhälleligt*arbete", och i denna beteckning "*samhällelig*" innefattas många punkter. När vi säger, att en varas värde bestämmes av den i densamma nedlagda eller kristalliserade *arbetsmängden*, så menar vi den *arbetsmängd som erfordras* för dess produktion i ett givet samhällstillstånd under bestämda samhälleliga genomsnittliga produktionsbetingelser med en given samhällelig genomsnittsintensitet och genomsnittsskicklighet för det använda arbetet. När ångvävstolen upptog konkurrensen med handvävstolen i England, behövde man bara använda hälften av den tidigare arbetstiden för att förvandla en viss mängd garn till en aln kattun eller kläde. Den stackars handstolsvävaren måste nu arbeta 17 eller 18 timmar om dygnet i stället för som tidigare 9 eller 10. Trots detta utgjorde produkten av hans tjugutimmars arbetstid endast 10 timmar av samhällelig arbetstid eller 10 timmars arbete, som är samhälleligt nödvändigt för att förvandla en viss mängd garn till textilvaror. Hans produkt efter 20 timmar hade därför inte mera värde än den produkt han tidigare framställt på 10 timmar.

Om alltså den i varorna förkroppsligade mängden samhälleligt nödvändigt arbete bestämmer varans bytesvärde, så måste varje ökning av den för en varas produktion nödvändiga arbetsmängden öka dess värde, liksom varje sänkning måste minska det.

Om den respektive nödvändiga arbetsmängd, som erfordras för att framställa varan förblev konstant, då skulle också dess respektive värden vara konstanta. Det blir emellertid inte fallet. Den för en varas framställning nödvändiga arbetsmängden varierar ständigt med förändringen i det använda arbetets produktivkraft. Ju större arbetets produktivkraft är, desto mer produkter framställes under en given arbetstid, och ju mindre arbetets produktivkraft är, desto mindre framställes under samma tid. Om det t.ex. till följd av befolkningens tillväxt skulle bli nödvändigt att odla upp mindre bördig jord, så skulle det blott vara möjligt att utvinna samma mängd produkter genom att använda en större mängd arbete och till följd därav skulle lantbruksprodukternas värde stiga. Om å andra sidan en enda spinnare med de moderna produktionsmedlens hjälp under loppet av en arbetsdag förvandlar till garn många tusen gånger mer bomull, än han tidigare under samma tid kunde spinna med spinnrockens hjälp, så är det klart att vartenda pund bomull kommer att uppsuga många tusen gånger mindre spinneriarbete än förut och till följd därav skulle det värde som genom spinnandet tillföres vartenda pund bomull vara blott en tusendel av det tidigare värdet. Garnets värde kommer att falla i motsvarande grad.

Frånsett skillnaderna mellan olika folk i fråga om den naturliga energin och den uppnådda arbetsskickligheten, så måste arbetets produktivkraft huvudsakligen bero av följande:

1. av arbetets *naturliga* betingelser, såsom jordens fruktbarhet, gruvornas rikedom o.s.v.;

2. av den fortskridande förbättringen av de *samhälleliga arbetskrafterna*, såsom resultat av storproduktionen, av kapitalkoncentrationen och arbetets samverkan, av arbetsdelningen, maskiner, förbättrade arbetsmetoder, användandet av kemiska och andra naturliga hjälpmedel, förkortning av tid och rum tack vare trafik- och transportmedel och alla andra uppfinningar, med vars hjälp vetenskapen tvingar naturkrafterna i arbetets tjänst och med vars hjälp arbetets samhälleliga eller kooperativa karaktär utvecklas. Ju större arbetets produktivkraft är, desto mindre arbete användes på en given mängd produkter. Desto mindre värde har alltså produkten. Ju mindre arbetets produktivkraft är, desto mer arbete användes på samma mängd produkter. Desto större blir alltså dess värde.

Som allmänt gällande sats kan vi således fastslå följande:

Varornas värden står i direkt förhållande till den för deras framställning använda arbetstiden och i omvänt förhållande till det använda arbetets produktivkraft.

Då vi hittills blott talat om *värdet*, skall jag också tillfoga några ord om *priset*, som är en säregen form, som värdet ikläder sig.

Priset, betraktat för sig, är inget annat än *värdet*, uttryckt i pengar. Alla varuvärden i detta land exempelvis uttryckes i guldpriser, under det att de på kontinenten huvudsakligen uttryckes i silverpriser. Guldets eller silvrets värde, liksom alla andra varors, bestämmes genom mängden av det för deras utvinnande nödvändiga arbetet. Ni utbyter en viss mängd av era nationella produkter, i vilka en viss mängd av ert nationella arbete kristalliserats, mot guld- och silverproducerande länders produkter, i vilka en viss mängd av *deras*arbete kristalliserats. På detta sätt lär man sig, faktiskt genom byte, att uttrycka alla varuvärden, d.v.s. de för deras framställning använda mängderna arbete, i guld och silver. Om man tränger djupare in i frågan om *värdets uttryckande i pengar* eller, något som går på ett ut,*värdets förvandling till pris*, så skall man finna, att detta är en process, genom vilken man ger alla varors *värden* en *självständig* och*likartad* form eller genom vilken man betecknar dem som mängder av *likartat samhälleligt arbete*. I den mån priset endast är värdet uttryckt i pengar, kallades priset av Adam Smith för det "*naturliga priset*" och av de franska fysiokraterna för "*prix nécessaire*"[nödvändigt pris]. Vilket är sålunda förhållandet mellan *värde* och*marknadspriser* eller mellan *naturliga priser* och *marknadspriser*? Ni vet alla, att *marknadspriset* är *detsamma* för alla varor av samma slag, hur skiftande de enskilda producenternas produktionsbetingelser än må vara. Marknadspriserna uttrycker endast den*genomsnittsmängd samhälleligt arbete*, som är nödvändigt för att under genomsnittliga produktionsbetingelser förse marknaden med en viss mängd av en viss artikel. Det beräknas efter den totala mängden varor av ett visst slag.

Så till vida överensstämmer en varas *marknadspris* med dess *värde*. Å andra sidan är marknadsprisernas svängningar, vilka den ena gången överstiger värdet eller det naturliga priset, en annan gång faller under detsamma, beroende av fluktuationerna i tillgång och

efterfrågan. Marknadspriserna avviker således ständigt från värdena, men som Adam Smith säger:

> "Det naturliga priset är på sätt och vis centrum, till vilket varupriserna ständigt drages. Olika omständigheter kan mången gång hålla dem ett gott stycke över och understundom pressa ner dem under detsamma. Men vad som än må hindra dem från att stanna och bli stående vid denna medelpunkt, så strävar de dock ständigt mot densamma."

Jag kan nu inte närmare gå in på denna sak. Det räcker med att säga, att *om* tillgång och efterfrågan håller varandra i jämvikt, så motsvarar varornas marknadspriser deras naturliga priser, d.v.s. deras värden, vilka bestämmes genom de respektive arbetsmängder, som är nödvändiga för deras framställning. Men tillgång och efterfrågan*måste* ständigt sträva efter att hålla varandra i jämvikt, ehuru de endast gör detta på så sätt, att de utjämnar en svängning genom en annan svängning, en stegring genom en sänkning och omvänt. Om man i stället för att betrakta de dagliga svängningarna undersöker marknadsprisernas rörelse under längre perioder, såsom exempelvis Tooke har gjort i sin "*History of Prices*" [Prisernas historia], så skall man finna att marknadsprisernas svängningar, deras avvikelser från värdena, deras fallande och stigande upphäver och utjämnar varandra. Och detta betyder - om man bortser från monopolens inverkan och några andra inskränkningar, som jag nu måste förbigå - att alla varuslag i genomsnitt säljes för sina respektive *värden* eller naturliga priser. De genomsnittsperioder, under vilka marknadsprisernas svängningar utjämnar varandra, är olika för olika slag av varor, emedan det ifråga om det ena slaget är lättare att anpassa tillgången till efterfrågan är ifråga om det andra.

Om alltså alla slag av varor - i det stora hela och ifråga om längre tidrymder - säljes till sina respektive värden, så är det dåraktigt att antaga, att profiten - inte i enstaka fall utan den ständiga och vanliga profiten i de olika industrierna - uppkommer ur varupriserna eller ur det faktum, att de försäljes till ett pris, som betydligt överstiger deras*värde*. Det orimliga i denna uppfattning blir uppenbart, om man generaliserar den. Det som någon ständigt skulle vinna som säljare skulle han ständigt förlora som köpare. Det hjälper inte att säga, att det finns människor som är köpare utan att vara säljare, eller konsumenter utan att vara producenter. Det som dessa människor betalar producenterna, måste de först gratis få av de senare. Om en man först tar era pengar och sedan ger dem tillbaka genom att köpa era varor, så kommer ni aldrig att berika er, inte ens om ni säljer era varor för dyrt till denna person. En sådan affär må minska förlusten men den kan aldrig bidraga till att realisera en vinst.

För att förklara *profitens allmänna natur* måste man således utgå från den satsen, att varorna i genomsnitt *säljes till sina verkliga värden*och att *profiter uppstår på så sätt*, *att man säljer varorna till deras värden* d.v.s. i proportion till de arbetsmängder de innehåller. Om man inte kan förklara profiten på denna grundval, så kan man över överhuvudtaget inte förklara den. Detta förefaller paradoxalt och stridande mot de dagliga iakttagelserna. Det är också en paradox, att jorden rör sig omkring solen, och att vattnet består av två lättantändliga gaser. Vetenskaplig sanning är alltid paradoxal, om man bedömer den efter den dagliga

erfarenheten, som endast uppfattar tingens bedrägliga sken.